

Айтматов Чингіз Торекулович

Життя та творчість

Айтматов Чингіз Торекулович (12 грудня 1928 — 10 червня 2008) — киргизький радянський письменник-прозаїк, гуманіст, радянський політичний та культурний діяч, представник генерації "шістдесятників". Писав російською та киргизькою мовами.

Біографія

Народився 1928 року в селі Шекер Таласької області Киргизії. Його батько Торекул Айтматов був видатним державним діячем Киргизької РСР, але 1937 року був заарештований, а 1938 року розстріляний.

Трудова біографія майбутнього письменника почалася в роки Великої Вітчизняної війни. "Самому тепер не віриться, — згадував Чингіз Айтматов, — у чотирнадцять років від роду я вже працював секретарем ради. У чотирнадцять років я повинний був вирішувати питання, що стосуються всіляких сторін життя великого села, так ще у воєнний час. "

1948 року Айтматов вступив до сільськогосподарського інституту в місті Фрунзе, який закінчив 1953 року. 1952 року почав публікувати в періодичних виданнях оповідання киргизькою мовою. Після закінчення інституту протягом трьох років працював у НДІ скотарства, одночасно продовжуючи писати і друкувати оповідання. 1956 року поступив на "Вищі літературні курси" в Москві (закінчив 1958 року). У рік закінчення курсів в журналі "Жовтень" було опубліковано оповідання "Обличчям до обличчя" (переклад з киргизької). Того ж року були опубліковані його оповідання в журналі "Новий світ", а також вийшла друком повість "Джаміля", що здобула Айтматову світову славу.

У 1990—1994 роках працював послом СРСР, а згодом Російської Федерації в Люксембургу. Потім — посол Киргизії в Бельгії. Помер 10 червня 2008 в одній із лікарень м.Нюрнберга (Німеччина) від запалення легенів.

Творчість

Чингіз Айтматов бачить головне виправдання триваючого мільйони років розвитку людства, його багатовікової історії, відбитої в міфах і сказаннях, гарантію його світлого майбутнього. Життя — людське буття — воля — революція — будівництво соціалізму — мир — майбутнє людства — от ступіні, що складаються в єдині і єдині сходи, по якій дійсний творець і хазяїн життя Людина Людства піднімається "усі вперед! І — вище!". Він, головний герой Чингіза Айтматова, особисто відповідальний за все, що, було, є і буде, що може случитися з людьми, Землею, Всесвіт. Він — людина справи і людина напруженої думки — пильно розглядає своє минуле, щоб не допустити прорахунку на важкому шляху, який прокладається усьому людству. Він заклопотано вдивляється в майбутнє. Такий масштаб, яким керується письменник і в підході до сучасного світу, і в зображенні свого героя, осмислюючи їх у всій їхній багатозначності.

Завдяки своїй здатності концентруватися на глобальних ідеях, Чингіз Айтматов

схильний і у внутрішньолітературної діяльності або затівати, або брати активну участь у проектах планетарного масштабу. Наприклад, уже багато років тому він і соціолог Інституту проблем керування АН СРСР Рустем Хаїров звернулися до тодішнього генсека Андропова (1983) із пропозицією про створення комітету з зустрічі III-го тисячоліття. Зненацька ця пропозиція була прийнята. Поступово Айтматов просунув на цю справу і прогресивну світову громадськість, організувавши в 1986 році Іссик-Кульський форум, на який зібралися представники ЮНЕСКО, футурологи, письменники і художники. І поговорили про необхідність виховання нового планетарного мислення, завдяки чому людство змогло б уникнути тотального катаклізму — військового, екологічного, економічного etc. І коли коліщата завертілися щосили, коли вже можна було починати пожинати лаври і стригти купони, Айтматов смиренным образом передає бразди правління грандіозним шоу Марату Гельману.

У його повістях неодмінний персонаж, що думає, думає, думає... "Я ходжу в досвітньої тиші й усіх думаю, думаю" ("Перший учитель"). "Я... дивився на небо, що сутеніє в хмарах, і думав: "Чому так незрозумілий і складне життя?" ("Джаміля"). По ні автор і жоден з його героїв не хотів би життя іншого, простішого, долі менш драматичної. Це — наше життя і моя доля, і як би важка і спутана не була, вона — моя єдина, як любов, і я не відрікаюся ні від чого ні в ній, ні в історії — як Танабай з "Прощай, Гульсарі!" усю на себе відповідальність приймає за колишнє добро і зло, не звалюючи на інші.

Герой Айтматова — приборкувач стихій і змістів, з ними має справу: з першоелементами природи і із сенсами людського існування: любов-пристрасть ("Джаміля"), істина ("Прощавай, Гульсарі!"), справедливість ("Ранні журавлі"), совість ("Після казки"), жертва ("Рудий пес")-и тим більше "Плаха". (Ведучий. 27. XI. 86.). Але і на природу він замахується — неї зрозуміти: гори, степи, води, океан, їхній заклик, їхнього страждання від самих себе і від людини — стогін гір, дзенькіт рік, ревіння обвалів, бичі гроз. Не серед буденної природи, але серед урочистої, що блищить громами і блискавками, як язичеська богиня в діадемі з перунов,— розвертається дія його розповідей: гроза в "Джаміле", зима в "Гульсарі", Великий туман у "Рудому псі". І в долях людських, з першооснови свого письменницького, Айтматов бере саму патетичну ноту: "Віч-на-віч" (1958) — повість про дезертира під час війни — сюжет, що російська радянська література підняла в 70-і роки ("Живи й пам'ятай" В. Распутіна); чи розповідь "Сипайчи" — про суперництво батька і сина перед загальної примхливий коханої — рікою Талас, чия любов до них — не на живіт, а на смерть, як Клеопатри іль Тамари...

До дійсного часу у творчості і духовному розвитку Айтматова прозрівають три періоди.

"Повісті гір і степів" — така емблема того нового слова, з яким він ввійшов у літературу своїми ранніми, "молодіжними" добутками: "Віч-на-віч", "Джаміля", "Верблюже око", "Топольок мій у червоній косинці" і "Перший учитель", за які й одержав у 1963 році Ленінську премію. Його герой тут — молода людина, у кипінні

пристрасті що прориває, як ріка, тіснини патріархально-родової громади і свій особистий шлях, який прокладається по життю.

Другий період утворюють повісти "Материнське поле" і "Прощавай, Гульсарі!". Письменником отут володіє дума про історію свого народу, подіях революції, колгоспного будівництва, війни. Герой отут — старець, мати, що сповідає перед смертю життя свою прямо природі: Толгонай — Землі, Танабай — коню Гульсарі.

Третій же, нині триваючий період, почався з "Після казки (Білий пароплав)". Тут ще: "Ранні журавлі", "Рудий пес, що біжить краєм моря", п'єса "Сходження на Фудзіяму", написана разом з Калтаєм Мухамеджановим. І, нарешті, роман "Буранний полустанок. (І довше століття триває день)". Тут письменник виходить до першооснов буття: особистість — перед судом совісті, людське суспільство і його діяльність за історію — перед обличчям першостихій природи. Художня думка Айтматова знаходить, з одного боку, тверду раціоналістичну міцність і строгість високого стилю, а з інший, — виходить до дитячо-первісного міфу, казці, притчі. І герой його отут розсунутий, виведений до ворот буття: дитина і старець.

Особистість і Життя, Народ і Історія, Совість і Буття — от проблемні пари трьох зазначених ступіней сходження Айтматова до усе більш глибинних сутям. Відповідно, і жанр повісти, постійний у письменника, змінюється усередині. Спочатку це — повість — новела, драматична розповідь з катастрофічним, як гроза, подією в центрі. Потім це — монолог-спогад, епос про колишній, як шекспірова історична хроніка. І, нарешті, роман — висока філософічна трагедія, художнє дослідження граничних можливостей людини.

Бібліографія

Серед написаного:

"Джаміля" (1958)

"Віч-на-віч" (1958)

"Топольок мій у червоній косинці" (1961)

"Перший учитель" (1962)

"Материнське поле" (1965)

"Прощавай, Гульсарі!" (1966)

"Білий пароплав" (1970)

"Ранні журавлі" (1975)

"Рудий пес, що біжить краєм моря" (1977)

"Буранний полустанок"

"Тавро Кассандри" (1994)

"Після казки"

"Плаха" (1986)

"Сходження на Фудзіяму" п'єса

Нагороди

Лауреат Ленінської премії (1963) і трьох Державних премій (1968, 1977, 1983), народний письменник Киргизії. Герой Соціалістичної Праці (1978), депутат Верховної

Ради СРСР, член ЦК Компартії Киргизії, член секретаріату Союзу письменників і Союзу кінематографістів, один з керівників Радянського комітету солідарності країн Азії та Африки, головний редактор журналу "Іноземна література", ініціатор міжнародного інтелектуального руху "Ісиккульський форум".